

DOI: 10.31617/1.2023(150)02
УДК 336.143:330.131.7

ЧУГУНОВ Ігор,
д. е. н., професор,
завідувач кафедри фінансів
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-3612-7236
i.chugunov@knute.edu.ua

МАКОГОН Валентина,
д. е. н., професор,
професор кафедри фінансів
Державного торговельно-економічного
університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-2331-8455
v.makohon@knute.edu.ua

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Підвищення якісного рівня бюджетно-податкової політики є стратегічним завданням державних інституцій в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Широкомасштабні воєнні дії на території України та невизначеність у поєднанні зі значним рівнем економічного спаду актуалізують питання розроблення нових підходів до бюджетно-податкового інструментарію, розкриття особливостей реалізації бюджетно-податкової політики, обґрунтування її стратегічних завдань. В основі дослідження покладено гіпотезу, що реалізація пруденційної бюджетно-податкової політики та посилення адаптивності бюджетної архітектури до соціально-економічних процесів забезпечить підґрунтя досягнення макроекономічної стабільності та цілей сталого розвитку в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Використано загальнонаукові та спеціальні методи, засновані на системному вивченні економічних явищ і процесів, а саме: діалектичний, комплексного аналізу, наукового узагальнення, конкретизації, узагальнення теоретичного та практичного матеріалу, вибірки, наукової абстракції, економіко-статистичний. Визначено роль бюджетно-податкової політики як інструменту

CHUGUNOV Igor,
Doctor of Sciences (Economics), Professor,
Head at the Department of Finance
State University of Trade
and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3612-7236
i.chugunov@knute.edu.ua

MAKOHON Valentyna,
Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Professor at the Department of Finance
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-2331-8455
v.makohon@knute.edu.ua

BUDGET AND TAX POLICY UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Increasing the quality level of budget and tax policy is a strategic task of state institutions under conditions of limited financial resources. Large-scale military actions on the territory of Ukraine and uncertainty in combination with a significant level of economic recession actualize the issue of developing new approaches to the budget and tax instruments, revealing the peculiarities of the budget and tax policy implementation, substantiating its strategic tasks. The research is based on the hypothesis that the implementation of a prudent budget and tax policy and strengthening the adaptability of budget architecture to social and economic processes will provide the basis for achieving macroeconomic stability and sustainable development goals in conditions of limited financial resources. General scientific and special methods based on the systematic study of economic phenomena and processes were used, such as: dialectical, complex analysis, scientific generalization, concretization, generalization of theoretical and practical material, and sampling, scientific abstraction, economic and statistical. The role of budget and tax policy as a tool for regulating social and economic processes

регулювання соціально-економічних процесів. Розкрито особливості реалізації бюджетно-податкової політики України. Здійснено аналіз та оцінку доходів і видатків Державного бюджету України. Обґрунтовано стратегічні завдання бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Бюджетно-податкова політика є багатограничним інструментом регулювання соціально-економічних процесів, що в умовах посилення невизначеності економічного середовища стикається з перешкодами, які обумовлюють необхідність посилення її інституціоналізації. Широкомасштабні воєнні дії на території України послабили здатність мобілізувати на достатньому рівні власні бюджетні надходження, зумовили суттєве зростання дефіциту державного бюджету та потребу у залученні додаткових фінансових ресурсів. До стратегічних завдань бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів доцільно віднести: удосконалення механізму мобілізації власних доходів бюджету; підвищення ефективності бюджетних видатків; забезпечення балансу між фінансуванням найбільш критичних статей державного бюджету та стимулюванням відновлення економіки.

Ключові слова: бюджетно-податкова політика, бюджетне регулювання, бюджетний механізм, державний бюджет, доходи бюджету, видатки бюджету.

has been defined. The peculiarities of the implementation of the budget and tax policy of Ukraine have been revealed. An analysis and assessment of revenues and expenditures of the State Budget of Ukraine has been carried out. The strategic objectives of the budget and tax policy in conditions of limited financial resources have been substantiated.

The budget and tax policy is a multifaceted tool for regulating social and economic processes, which, in the conditions of increasing uncertainty of the economic environment, faces obstacles that make it necessary to strengthen its institutionalization. Large-scale military actions on the territory of Ukraine weakened the ability to mobilize own budget revenues at a sufficient level, led to a significant increase in the state budget deficit and the need for additional financial resources, in particular by increasing state borrowing. Among the strategic tasks of the budget and tax policy in the conditions of uncertainty, it is expedient to include: improvement of the mechanism of mobilization of the budget's own revenues; increasing the efficiency of budget expenditures; ensuring a balance between financing the most critical items of the state budget and stimulating the recovery of the economy.

Keywords: budget and tax policy, budget regulation, budget mechanism, government budget, budget revenues, budget expenditures.

JEL Classification: E62, G28, H50, H60.

Вступ.

Підвищення якісного рівня бюджетно-податкової політики є стратегічним завданням державних інституцій в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Важливим є як розроблення нових підходів до реалізації бюджетно-податкової політики, так і посилення її координації з іншими складовими фінансової політики з урахуванням економічних та суспільно-політичних процесів.

Широкомасштабні воєнні дії на території України та невизначеність у поєднанні зі значним рівнем економічного спаду актуалізують питання розроблення нових підходів до бюджетно-податкового інструментарію. Відповідно до Стратегії національної безпеки України та Концепції забезпечення національної системи стійкості до основних напрямів зовнішньо- та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів віднесено запровадження національної системи стійкості, у тому числі у бюджетно-податковій сфері

(Стратегія національної безпеки України, 2020; Концепція забезпечення національної системи стійкості, 2021). Визначено доцільність та важливість застосування системного підходу до оцінки ризиків фінансово-бюджетної безпеки, що сприятиме забезпеченню здатності державних інституцій своєчасно ідентифікувати загрози, мінімізувати їх негативний вплив, ефективно та своєчасно реагувати та швидко відновлюватися після настання кризових ситуацій у фінансово-бюджетній сфері. Зазначене підкреслює важливість оцінки бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів, обґрунтування її стратегічних завдань, що сприятиме належному реагуванню та запобіганню державними інституціями загроз та швидкого післявоєнного відновлення.

Як вітчизняні, так і зарубіжні вчені вагому увагу приділяють проблемам реалізації бюджетно-податкової політики. Ключові питання реалізації бюджетно-податкової політики з урахуванням економічної циклічності розкрито у працях Ф. Гаймбергера, Ю. Ма, Л. Ль, А. Афонсо, Ф. Карвальо. Визначається, що бюджетно-податкова політика посилює коливання в економіці або протидіє їм (*Heimberger, 2023; Ma, Lv, 2023; Afonso, Carvalho, 2022*). У переважній більшості країн з розвиненою економікою реалізується антициклічна бюджетно-податкова політика, тоді як у країнах з трансформаційною економікою – проциклічна. Водночас, стратегічні плани бюджетно-податкової політики є більш антициклічними, ніж її результати (*Ma, Lv, 2023*). Якісний рівень державного фінансового регулювання пов'язаний із низькою волатильністю бюджетно-податкової політики, проте зростання фінансової нестабільності зумовлює високу волатильність. Разом з цим, вплив економічної нестабільності на реалізацію бюджетно-податкової політики посилюється в умовах експансійних, рецесійних та кризових процесів (*Afonso, Carvalho, 2022*).

Взаємозв'язок бюджетно-податкової із монетарною та борговою політиками розкрито в дослідженнях таких учених, як: І. Лозано-Еспітія, Ф. Аріас-Родрігес, Дж. Боулдер, С. Делей. Обґрунтовано, що монетарна та боргова стратегія – це не просто передбачення рівня інфляції та боргового навантаження, а інструменти, які надають можливість забезпечити динамічну бюджетну збалансованість (*Lozano-Espitia, Fernando, 2022; Bolder, Deeley, 2011*). На думку К. Чечеріта-Вестфаль та П. Ротера, частка державного боргу у ВВП на рівні 90–100% негативно впливає на довгострокове економічне зростання (*Checherita-Westphal, Rother, 2012*). Водночас цей показник для кожної країни буде різним (*Eberhard, Presbitero, 2015*). У дослідженні О. Бандури «Оптимізація монетарної політики та стабілізація циклічної економічної динаміки» встановлено, що вагомою передумовою ефективною фінансовою політики та її складових є можливість швидкої та завчасної

оцінки поточної економічної ситуації та здатність забезпечити взаємозв'язок між діями державних інституцій та впливом цих дій на економічні процеси (Бандура, 2021).

Причинно-наслідкові зв'язки між інструментами бюджетної політики та економічною стійкістю, рівнем розвитку людського капіталу розкрито в працях: Кістерського, В. Онищенко, Ю. Радіонова, Н. Воротиної (Кістерський, 2023; Онищенко, 2023; Радіонов, 2023; Воротіна, 2022). Вчені стверджують, що на сучасному етапі розвитку світової економіки людський капітал відіграє вагомую роль у забезпеченні економічних успіхів. Відновлення країн після настання кризових ситуацій здійснюється не лише завдяки забезпеченню оптимальної архітектоніки системи державного управління, у тому числі у фінансово-бюджетній сфері, але й підвищенню якісного рівня людського капіталу.

У дослідженні С. Марченка "Стратегічне управління державними фінансами: євроінтеграційний курс, міжнародні тренди, національні особливості" обґрунтовано важливість реалізації стратегічного управління державними фінансами, що надає можливість для забезпечення достатньої фінансової спроможності державних інституцій своєчасно й адекватно реагувати на глобальні виклики та загрози (Марченко, 2022).

Відаючи належне науковим здобуткам учених у сфері формування та реалізації бюджетно-податкової політики, слід відзначити недостатній рівень дослідженості та обґрунтованості вказаних питань саме в умовах обмеженості фінансових ресурсів, посилення невизначеності. Залишається потреба підвищення якісного рівня бюджетно-податкової політики. Широкомасштабні воєнні дії на території України обумовили необхідність розроблення нового та вдосконалення наявного бюджетно-податкового інструментарію. З цією метою розкрито особливості реалізації бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів, обґрунтовано її стратегічні завдання. В основу дослідження покладено гіпотезу, що реалізація пруденційної бюджетно-податкової політики та посилення адаптивності бюджетної архітектоніки до соціально-економічних процесів забезпечить підґрунтя досягнення макроекономічної стабільності та цілей сталого розвитку в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування та реалізації бюджетно-податкової політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених. Для досягнення окресленої мети використано такі методи: діалектичний, комплексного аналізу, наукового узагальнення – у процесі дослідження праць вітчизняних та

зарубіжних учених з питань формування та реалізації бюджетно-податкової політики, висвітлення її ролі у забезпеченні макроекономічної стабільності та принципів реалізації в умовах обмеженості фінансових ресурсів; вибірки – для висвітлення особливостей реалізації бюджетно-податкової політики України; наукової абстракції – для обґрунтування стратегічних пріоритетів бюджетно-податкової політики України; економіко-статистичний – для оцінки основних бюджетних показників. Структура основної частини дослідження містить три розділи, з яких перший присвячений принципам реалізації бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів. У другому розділі досліджено особливості реалізації бюджетно-податкової політики України, надано аналіз та оцінку доходів та видатків державного бюджету. Третій розділ присвячений обґрунтуванню стратегічних пріоритетів бюджетно-податкової політики України.

1. Принципи реалізації бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

В умовах широкомасштабних військових дій на території України набули важливості питання підвищення ефективності механізмів забезпечення національної стійкості, у тому числі бюджетної, як на державному, так і місцевому рівнях. Бюджетно-податкова політика має реалізовуватися в контексті забезпечення узгодженого функціонування та взаємодії усіх учасників бюджетного процесу, визначення механізму координації такої діяльності, чіткого розподілу дохідних і видаткових повноважень та відповідальності органів державної влади і місцевого самоврядування, формування планів узгоджених дій в умовах запобігання, реагування та подолання наслідків військової агресії проти України.

Доцільним є спрямування бюджетно-податкової політики на забезпечення: фінансової спроможності органів державної влади, місцевого самоврядування, їх інституційної стійкості; належного рівня фінансування сектора безпеки та оборони, системи охорони здоров'я в умовах посилення рівня навантаження на бюджет; ефективного реагування на неконтрольоване переміщення людей та відповідно забезпечення належного рівня фінансової спроможності відповідних територіальних громад.

Вагому роль відіграють інституційні принципи реалізації бюджетно-податкової політики, оскільки їх розвиток є значущою передумовою забезпечення адаптивності бюджетного інструментарію до соціально-економічних процесів. В основу реалізації бюджетно-податкової політики мають бути покладені такі принципи: *комплексність* – застосування спектра заходів щодо подолання кризових ситуацій у фінансово-бюджетній сфері; налагоджена система *взаємодії державних*

фінансових інституцій – безперервний обмін фінансовою інформацією на всіх стадіях бюджетного процесу; *передбачуваність* – оцінка фіскальних ризиків, своєчасна ідентифікація кризових ситуацій у фінансово-бюджетній сфері; *інституційна спроможність* – розроблення планів дій щодо реагування на загрози у фінансово-бюджетній сфері; *мобільність* – гнучкість механізму державного управління бюджетною безпекою та здатність до оперативного залучення додаткових джерел фінансування бюджетного дефіциту; *адаптивність* – здатність бюджетної системи пристосовуватися до кризових умов і нових обставин у фінансово-бюджетній сфері; *наявність резервів*, що передбачає наявність у бюджетній системі додаткових фінансових спроможностей, а також альтернативної бюджетної стратегії.

На цьому етапі суспільного розвитку в переважній більшості країн з розвинутою економікою розроблено систему ключових індикаторів забезпечення бюджетної стійкості, яка є основою для формування структури державних витрат та визначення порогових значень бюджетних показників. Оптимізація видатків бюджету здійснюється в контексті посилення (послаблення) ролі органів державної влади в регулюванні економічних процесів. Відбувається зміна ліберальної та регулятивної економічних моделей, що відрізняються за ступенем і характером впливу на економіку. Для регуляторної моделі характерна провідна роль органів державної влади в регулюванні виробничих процесів, для ліберальної моделі – ринкових механізмів саморегулювання. В умовах загострення кризових процесів посилюється роль регуляторної моделі. В умовах макроекономічної стабільності та стійкості здійснюється перехід до ліберальної моделі.

Стратегічною метою бюджетно-податкової політики країн-членів ЄС є створення умов для інновацій, зокрема шляхом збільшення державних інвестицій у дослідження та розробки. Однак, якщо зміна приватних інвестицій відбувається з урахуванням економічної циклічності, то зміна бюджетних інвестицій є антициклічною. Водночас відповідно до основних завдань бюджетно-податкової політики в умовах невизначеності доцільно оптимізувати "непродуктивні" видатки та збільшити частку "продуктивних". Зазначене передбачає посилення регуляторної складової бюджетно-податкової політики та розроблення нових підходів до оцінки впливу даної політики на рівень економічного зростання.

2. Особливості реалізації бюджетно-податкової політики України.

Частка видатків Державного бюджету України у ВВП у 2022 р. на 23.99 в. п. більша, ніж за 2018–2021 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Видатки Державного бюджету України у 2018–2022 рр.

Стаття видатків	2018		2019		2020		2021		2022		2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021		
	млрд грн	частка видатків (%) у: загальному обсязі	млрд грн	частка видатків (%) у: загальному обсязі	млрд грн	частка видатків (%) у: загальному обсязі	млрд грн	частка видатків (%) у: загальному обсязі	млрд грн	частка видатків (%) у: загальному обсязі					% до попереднього року	
															ВВП	ВВП
Загальнодержавні функції	162.9	16.52	168.2	15.68	163.8	12.72	3.88	206.6	13.86	202.0	7.47	4.19	103.25	97.38	126.13	97.77
Оборона	97.0	9.84	106.6	9.94	120.4	9.35	2.85	127.5	8.56	1142.9	42.25	23.69	109.90	112.95	105.90	896.39
Громадський порядок, безпека та судова влада	116.9	11.86	140.2	13.07	157.7	12.24	3.74	174.4	11.70	443.3	16.39	9.19	119.93	112.48	110.59	254.19
Економічна діяльність	63.6	6.45	72.4	6.75	168.9	13.11	4.00	181.0	12.15	95.4	3.53	1.98	113.84	233.29	107.16	52.71
Охорона навколишнього природного середовища	5.2	0.53	6.3	0.59	6.6	0.51	0.16	8.2	0.55	4.7	0.17	0.10	121.15	104.76	124.24	57.32
Житлово-комунальне господарство	0.3	0.03	0.1	0.01	0.9	0.07	0.02	0.2	0.01	0.5	0.02	0.01	33.33	900.00	22.22	250.00
Охорона здоров'я	22.6	2.29	38.6	3.60	124.9	9.70	2.96	170.5	11.44	184.3	6.81	3.82	170.80	323.58	136.51	108.09
Духовний та фізичний розвиток	10.1	1.02	10.0	0.93	9.8	0.76	0.23	16.0	1.07	11.0	0.41	0.23	99.01	98.00	163.27	68.75
Освіта	44.3	4.49	51.7	4.82	52.9	4.11	1.25	63.8	4.28	58.5	2.16	1.21	116.70	102.32	120.60	91.69
Соціальний захист та соціальне забезпечення	163.9	16.63	218.6	20.37	322.7	25.05	7.64	339.3	22.77	425.9	15.74	8.83	133.37	147.62	105.14	123.52
РАЗОМ	985.8	100.00	1072.9	100.00	1288.0	100.00	3051	1490.3	100.00	2705.4	100.00	52.12	108.84	120.05	115.71	181.53

Джерело: розраховано авторами на основі даних (Офіційний сайт Міністерства фінансів України; Державний вебпортал бюджету для громадян; Закон України "Про Державний бюджет України на 2022 рік", 2021)

Значну частку в структурі видатків Державного бюджету України становлять видатки на оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу (у 2022 р. частка відповідних видатків у ВВП на 26.80 в. п. більша, ніж за 2018–2021 рр.).

Унаслідок зростання видатків (у 2022 р. порівняно з 2021 р. на 81.53 %) та одночасного зменшення рівня податкових надходжень (у 2022 р. порівняно з 2021 р. 14.21 %) посилились ризики фінансової стійкості державного бюджету та значно збільшився дефіцит (18.96 % ВВП). Доцільно відмітити, що рівень централізації державних фінансових ресурсів України є невисоким порівняно з країнами ЄС (Проект Плану відновлення України "Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток", 2022). Водночас, виходячи із зарубіжного досвіду, високі темпи економічного зростання спостерігаються при значно нижчих значеннях частки державних витрат у ВВП. Це підтверджує припущення про те, що довгострокову фіскальну стійкість слід оцінювати на основі аналізу як видаткової частини бюджету, так і дохідної.

У 2022 р. зростання частки доходів Державного бюджету України у ВВП обумовлено зростанням офіційних трансфертів (у 2022 р. частка відповідних надходжень у ВВП на 9.27 в. п. більша, ніж за 2018–2021 рр.) та неподаткових надходжень (у 2022 р. частка відповідних надходжень у ВВП на 2.79 в. п. більша, ніж за 2018–2021 рр.). У структурі дохідної частини Державного бюджету України у 2022 р. більше чверті становила частка офіційних трансфертів, тоді як за 2018–2021 рр. вона у середньому складала 0.12 %; частка неподаткових надходжень – 19.37 %, тоді як за 2018–2021 рр. – 17.44 %. Разом з цим, частка податкових надходжень у 2022 р. помітно зменшилася порівняно з 2018–2021 рр., середнє значення якої на цей період становило 81.45 % (табл.2).

У 2022 р. частка основних бюджетоутворюючих податків у дохідній частині державного бюджету порівняно з 2018–2021 рр. зменшилась на: 1.67 в. п. – податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування; 14.76 в. п. – податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів; 2.30 в. п. – податку та збору на доходи фізичних осіб; 4.12 в. п. – податку та прибуток підприємств; 3.73 в. п. – акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) (Державний вебпортал бюджету для громадян).

Незважаючи на значні обсяги надходжень офіційних трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ вагома частка дефіциту державного бюджету була профінансована за рахунок емісії. Зазначене зумовило посилення ризиків порушення бюджетної безпеки та пожвавлення інфляційних процесів.

Таблиця 2

Доходи Державного бюджету України у 2018–2022 рр.

Стаття доходів	2018		2019		2020		2021		2022		2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021
	частка (%) у:		частка (%) у:		частка (%) у:		частка (%) у:		частка (%) у:					
	млрд грн	Загальному обсязі	млрд грн	Загальному обсязі	млрд грн	Загальному обсязі	млрд грн	Загальному обсязі	млрд грн	Загальному обсязі				
<i>Податкові надходження</i>	753.8	81.22	799.8	80.12	851.1	79.10	1107.1	85.37	949.8	53.14	106.10	106.41	130.08	85.79
Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування	79.1	8.52	88.9	8.91	126.5	11.76	155.8	12.01	213.9	11.97	112.39	142.29	123.16	137.29
Податок на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів	295.4	31.83	289.8	29.03	274.1	25.47	380.7	29.35	253.1	14.16	98.10	94.58	138.89	66.48
Податок та збір на доходи фізичних осіб	91.7	9.88	110.0	11.02	117.3	10.90	137.6	10.61	148.4	8.30	119.96	106.64	117.31	107.85
Податок та прибуток підприємств	96.9	10.44	107.1	10.73	108.7	10.10	147.8	11.40	117.0	6.55	110.53	101.49	135.97	79.16
Акцизний податок з вироблених в Україні піддакцизованих товарів (продукції)	71.1	7.66	69.9	7.00	80.4	7.47	82.9	6.39	60.7	3.40	98.31	115.02	103.11	73.22
Акцизний податок з ввезених на митну територію України піддакцизованих товарів (продукції)	47.7	5.14	53.5	5.36	57.8	5.37	79.6	6.14	41.7	2.33	112.16	108.04	137.72	52.39
<i>Неподаткові надходження</i>	164.7	17.75	186.7	18.70	212.9	19.79	175.4	13.52	346.3	19.37	113.36	114.03	82.39	197.43
Доходи від операцій з капіталом	0.7	0.08	0.2	0.02	0.8	0.07	0.3	0.02	0.6	0.03	28.57	400.00	37.50	200.00
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1.5	0.16	1.1	0.11	1.0	0.09	1.3	0.10	481.1	26.92	73.33	90.91	130.00	37007.69
РАЗОМ	928.1	100.00	998.3	100.00	1076.0	100.00	1296.9	100.00	1787.4	100.00	107.56	107.78	120.53	137.82

Джерело: розраховано авторами на основі даних (Офіційний сайт Міністерства фінансів України; Державний вебпортал бюджету для громадян; Закон України "Про Державний бюджет України на 2022 рік", 2021)

3. Стратегічні пріоритети бюджетно-податкової політики України.

Підвищення обґрунтованості бюджетно-податкової політики передбачає посилення її адаптивності до соціально-економічних процесів. Разом з цим, реалізація пруденційної бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів сприятиме підвищенню якісного рівня бюджетної архітекτονіки відповідно до цілей сталого розвитку. В умовах сьогодення бюджетно-податкова політика України спрямована на: забезпечення бюджетної стабільності, стійкості та динамічної збалансованості; підвищення результативності використання бюджетних коштів; розвиток методологічних засад підвищення дієвості механізму управління дефіцитом бюджету та державним боргом у системі фінансового регулювання; запровадження принципів транспарентності суб'єктів податкових відносин.

Результати аналізу доходів та видатків Державного бюджету України в останні роки доводять необхідність оптимізації видаткової частини бюджету, зміни її структури на користь продуктивних. Водночас стратегічним завданням є забезпечення належного рівня фінансування сектору безпеки та оборони. Обмеженість державних фінансових ресурсів потребує розробки дієвої бюджетно-податкової політики з точки зору можливості втілення альтернативних шляхів забезпечення належним чином реалізації конституційних прав і свобод громадян. Доцільним є вдосконалення механізму мобілізації власних доходів бюджету, взаємоузгодження інструментів бюджетного та податкового планування, що сприятиме забезпеченню оптимального балансу між власними і позиковими ресурсами.

Висновки.

Бюджетно-податкова політика є багатогранним інструментом регулювання соціально-економічних процесів, що в умовах посилення невизначеності економічного середовища стикається з перешкодами, які потребують посилення її інституціоналізації. Відповідно реалізація пруденційної бюджетно-податкової політики та посилення адаптивності бюджетної архітекτονіки до соціально-економічних процесів надасть можливість для спрямування розпорядників бюджетних коштів на обґрунтоване визначення цілей і завдань та досягнення конкретних результатів; розробити довгострокові орієнтири бюджетної архітекτονіки, встановити баланс між поточними видатками та фінансуванням капітальних вкладень, що сприятиме досягненню макроекономічної стабільності в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Широкомасштабні військові дії на території України послабили здатність мобілізувати на достатньому рівні власні бюджетні надходження, зумовили суттєве зростання дефіциту державного бюджету та

потребу у залученні додаткових фінансових ресурсів. Частка доходів Державного бюджету України без врахування офіційних трансфертів у ВВП в 2022 р. склала 27.78 %, тоді як за 2018–2021 рр. – 25.09 %. Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ становили 481.1 млрд грн, тоді як найбільший відповідний показник за всю історію розвитку України як незалежної держави складав 5.4 млрд грн (2014 р.).

Визначено, що обґрунтованість бюджетно-податкової політики є вагомою передумовою відновлення економічної рівноваги в Україні. До стратегічних завдань бюджетно-податкової політики в умовах обмеженості фінансових ресурсів доцільно віднести: удосконалення механізму мобілізації власних доходів бюджету; підвищення ефективності бюджетних видатків; забезпечення балансу між фінансуванням найбільш критичних статей державного бюджету та стимулюванням відновлення економіки. Водночас досягнення поставлених завдань потребує пошуку і обґрунтування нових підходів, які б забезпечили якісний рівень їх реалізації. Зазначені питання будуть розкриті в подальших розвідках. Теоретичні положення та висновки цієї наукової праці мають практичне значення для підвищення якісного рівня бюджетно-податкової політики, дієвості управління державними фінансами, спрямованого на забезпечення сталого економічного зростання. Положення наукового дослідження можуть використовуватись фахівцями у сфері формування та реалізації бюджетно-податкової політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

REFERENCES

<p>Afonso, A. & Carvalho, F. (2022). Time-varying cyclicity of fiscal policy: The case of the Euro area. <i>The North American Journal of Economics and Finance</i>. Vol. 62. 101778. https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101778</p>	<p>Afonso, A. & Carvalho, F. (2022). Time-varying cyclicity of fiscal policy: The case of the Euro area. <i>The North American Journal of Economics and Finance</i>. Vol. 62. 101778. https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101778</p>
<p>Bolder, J. & Deeley, S. (2011). The Canadian Debt-Strategy Model: an Overview of the Principal Elements, Bank of Canada. Discussion Paper 2011-3. 82. https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2011/05/dp11-3.pdf</p>	<p>Bolder, J. & Deeley, S. (2011). The Canadian Debt-Strategy Model: an Overview of the Principal Elements, Bank of Canada. Discussion Paper 2011-3. 82. https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2011/05/dp11-3.pdf</p>
<p>Checherita-Westphal, C. & Rother, P. (2012). The impact of high government debt on economic growth and its channels: An empirical investigation for the euro area. <i>European Economic Review</i>, 1392-1405.</p>	<p>Checherita-Westphal, C. & Rother, P. (2012). The impact of high government debt on economic growth and its channels: An empirical investigation for the euro area. <i>European Economic Review</i>, 1392-1405.</p>
<p>Eberhard, M. & Presbitero, A. (2015). Public debt and growth: Heterogeneity and non-linearity. <i>Journal of International Economics</i>, 97, 45-58.</p>	<p>Eberhard, M. & Presbitero, A. (2015). Public debt and growth: Heterogeneity and non-linearity. <i>Journal of International Economics</i>, 97, 45-58.</p>

Heimberger, P. (2023). The cyclical behaviour of fiscal policy: A meta-analysis. <i>Economic Modelling</i> . Vol. 123, 106259. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2023.106259	Heimberger, P. (2023). The cyclical behaviour of fiscal policy: A meta-analysis. <i>Economic Modelling</i> . Vol. 123, 106259. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2023.106259
Lozano-Espitia, I. & Fernando, Arias-Rodríguez (2022). The Relationship between Fiscal and Monetary Policies in Colombia: An Empirical Exploration of the Credit Channel. <i>Latin American Journal of Central Banking</i> . Vol. 3 100072. https://doi.org/10.1016/j.latab.2022.100072	Lozano-Espitia, I. & Fernando, Arias-Rodríguez (2022). The Relationship between Fiscal and Monetary Policies in Colombia: An Empirical Exploration of the Credit Channel. <i>Latin American Journal of Central Banking</i> . Vol.3, 100072. https://doi.org/10.1016/j.latab.2022.100072
Ma, Y. & Lv, L. (2023). Financial development, financial instability, and fiscal policy volatility: International evidence. <i>The North American Journal of Economics and Finance</i> . Vol. 64, 101873. https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101873	Ma, Y. & Lv, L. (2023). Financial development, financial instability, and fiscal policy volatility: International evidence. <i>The North American Journal of Economics and Finance</i> . Vol. 64, 101873. https://doi.org/10.1016/j.najef.2022.101873
Бандура О. В. Оптимізація монетарної політики та стабілізація циклічної економічної динаміки. <i>Економіка і прогнозування</i> . 2021. № 4. С. 102-124.	Bandura, O. V. (2021). Optimization of monetary policy and stabilization of cyclical economic dynamics. <i>Economics and forecasting</i> , 4, 102-124.
Воротіна Н. В. (). Особливості правового регулювання бюджетних відносин в Україні в умовах воєнного стану. <i>Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України</i> . 2022. № 2. С. 31-39.	Vorotina, N. V. (2022). Peculiarities of legal regulation of budgetary relations in Ukraine under martial law. <i>Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine</i> , 2, 31-39.
Державний вебпортал бюджету для громадян. URL: https://openbudget.gov.ua	State budget web portal for citizens. https://openbudget.gov.ua
Закон України "Про Державний бюджет України на 2022 рік" № 1928-IX. 2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text	Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2022" (2021). № 1928-IX. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text
Кістерський Л. Л. Стратегічні принципи повсякденного відновлення України. <i>Економіка України</i> . 2023. № 2. С. 3-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2023_2_3	Kisterskyi, L. L. (2023). Strategic principles of post-war recovery of Ukraine]. <i>Ukraine economy</i> , 2, 3-16. http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2023_2_3
Марченко С. М. Стратегічне правління державними фінансами: євроінтеграційний курс, міжнародні тренди, національні особливості. <i>Фінанси України</i> . 2022. № 1. С. 7-26.	Marchenko, S. M. (2022). Strategic management of state finances: European integration course, international trends, national peculiarities. <i>Finances of Ukraine</i> , 1, 7-26.
Онищенко В. П. Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. <i>Економіка України</i> . 2023. № 1. С. 3-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2023_1_3	Onyshchenko, V. P. (2023). Human and social capital of Ukraine in the period of its post-war recovery. <i>Ukraine economy</i> , 1, 3-19. http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2023_1_3
Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk	Official site of the Ministry of Finance of Ukraine. https://www.mof.gov.ua/uk
Проект Плану відновлення України "Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток" (2022). URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf	Project of the Recovery Plan of Ukraine "Functioning of the financial system, its reform and development" (2022). https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf

Радіонов Ю. Д. Управління фінансовими ресурсами держави в умовах воєнного стану. <i>Економіка України</i> . 2023. № 1. С. 20-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2023_1_4	Radionov, Yu. D. (2023). Management of the state's financial resources under martial law. <i>Ukraine economy</i> , 1. 20-43. http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2023_1_4
Указ Президента України "Концепція забезпечення національної системи стійкості" 2021. № 479/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181	Decree of the President of Ukraine «The concept of ensuring the national stability system» (2021). No. 479/2021 https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181
Указ Президента України "Стратегія національної безпеки України". 2020. № 392. (). URL: https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037	Decree of the President of Ukraine "National Security Strategy of Ukraine" (2020). No. 392. https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що вони не мають фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не мають відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автори працюють в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження. Внесок авторів є рівнозначним.

Чугунов І., Макогон В. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia fructuosa*. 2023. № 4. С. 19-31. [https://doi.org/10.31617/1.2023\(150\)02](https://doi.org/10.31617/1.2023(150)02)

*Надійшла до редакції 10.04.2023.
Прийнято до друку 20.04.2023.
Публікація онлайн 05.09.2023.*